

N:o 166.

Ank. till Riksd. kansli den 23 maj 1907, kl. 3 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckta motioner i fråga om undersökning af Sveriges tillgångar af malmer, stenkol m. m. (I. A.)

Till statsutskottets förberedande behandling hafva öfverlämnats nedannämnda, inom Riksdagen väckta motioner, hvilka, samtliga berörande samma ämne eller undersökning af de inom vårt land förefintliga tillgångar af malmer, stenkol m. m., utskottet i ett sammanhang behandlat, nämligen:

inom Första Kammaren

motion n:o 17 af grefve *L. Douglas*, som föreslagit, att Riksdagen ville ställa till Kungl. Maj:ts disposition en summa af 200,000 kronor till påbörjande af en omfattande, i siffror uttryckt och där så nödigt befundes äfven genom djupborrningar verkställd utredning angående mängden af i Sverige förekommande malmer samt angående befintligheten af stenkol och andra nyttiga mineralier;

motion n:o 27 af herr *W. E. Montgomery*, som hemställt, att Riksdagen behagade ställa till Kungl. Maj:ts förfogande ett anslag af

Bih. till Riksd. Prot. 1907. 4 Saml. 1 Afd. 104 Häft. (N:o 166). 1

25,000 kronor för att verkställa utredning af, huru stora malmkvantiteterna kunde vara vid de för närvarande inmutade järnmalmsfyndigheterna i Lappland;

inom Andra Kammaren

motion n:o 120 af herr *C. J. Berggren*, som föreslagit, att Riksdagen behagade ställa till Kungl. Maj:ts förfogande ett anslag af 25,000 kronor för verkställande af utredning, huru stora malmkvantiteterna kunde vara vid de för närvarande inmutade järnmalmsfyndigheterna i Lappland; samt

motion n:o 153 af herr *C. A. Lindhagen*, som framställt yrkande, om att Riksdagen måtte begära af Kungl. Maj:t en officiell och offentlig undersökning af de malmkvantiter, som funnes inom utmål, beviljade aktiebolaget Luossavaara—Kiirunavaara och eventuellt aktiebolaget Gellivare malmfält, därvid särskildt borde uträknas den malm, som funnes dels inom utmål, i hvilka kronan hade jordäganderätt och dels inom utmål, som på senare tider skulle hafva opåtaldt beviljats bolaget i strid mot högsta domstolens tolkning af gällande lag.

Beträffande de skäl, motionärerna anført till stöd för sina förslag, tillåter sig utskottet att hänvisa till motionerna.

I föreliggande ämne har utskottet inhämtat upplysningar från chefen för Sveriges geologiska undersökning, hvilken i ett till utskottet afgifvet utlåtande, efter att hafva redogjort för de i ämnet väckta förslagen, beträffande grefve Douglas' ofvannämnda motion och en af friherre Adelsvärd inom Andra Kammaren väckt, till tillämpligt utskott remitterad motion i samma ämne anført följande:

»Motionärerna föreslå ingenting mindre än 'en allmän inventering af våra jordskatter', en i siffror uttryckt utredning rörande landets tillgångar af malmer, stenkol, äfvensom andra mineral och bergarter, hvilka kunna blifva föremål för tekniskt tillgodogörande.

Det är klart, att denna storslagna och vidtsynta plan måste väcka tillfredsställelse och sympati hos alla vänner af den praktiska geologien, såsom ett betydelsefullt tecken till stegradt intresse för detta slag af undersökningar, hvilka böra kunna utvecklas till alltjämt ökad betydelse för vårt lands industri.

Genom sin vida omfattning är motionärernas plan emellertid i någon mån ägnad att framkalla tvekan hos fackmannen. Den berör nämligen

förutom malmerna och stenkolen en del andra förekomster, på hvilka inventeringssynpunkten ej så väl låter anbringa sig. Detta gäller t. ex. en stor del af våra tillgångar af ornaments- och byggnadssten, våra kalkstenar och de bituminösa skiffrarna. Af dessa viktiga stenarter äga vi i skilda delar af landet så väldiga tillgångar, att frågan om förekomsternas kvantitet endast i enstaka, lokala fall kan anses aktuell. A andra sidan äro dock dessa förekomster långt ifrån tillfredsställande kända. Omfattande petrografiska, fysikaliska och äfven rent tekniska utredningar skulle ge betydelsefull vägledning för vår stenindustri; kalkstensförekomsterna kräfva ingående geologiska och kemiska undersökningar, och tillgodogörandet af de bituminösa skiffrarna är ett synnerligen kompliceradt kemiskt-tekniskt problem, hvars lösning äger en, visserligen hittills nästan obeaktad, men dock synnerligen stor nationalekonomisk betydelse.

Det kan befaras, att, om inventeringen utsträcket äfven till detta slag af förekomster, densamma skall blifva mer än önskligt långvarig och kunna komma att stå hindrande i vägen för beviljande af nödiga anslag till mer trängande praktiskt-geologiska utredningar. Men å andra sidan är det fullt visst, att den af grefve Douglas och friherre Adelswärd framlagda planen är ett synnerligen beaktansvärdt uppslag i den händelse, att den begränsas till de förekomster, för hvilka den äger sitt främsta berättigande, nämligen malmerna och stenkollstillgångarna.

Men äfven med denna begränsning blir planen dock så omfattande, att det torde vara nödvändigt, särskildt med hänsyn till den knappa tillgången på arbetskrafter, att företaga en sofring bland den stora mängden af olikartade förekomster för att till en början koncentrera arbetet på de grupper af fyndigheter, hvilka mer än de öfriga kräfva en snar utredning.»

Sedan härefter, under förutsättning att icke något definitivt aftal blefve träffadt mellan staten och Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag, meddelats en utredning rörande Norrbottens malmtillgångar och deras tillgodogörande, anför chefen för den geologiska undersökningen följande.

»I vårt lands sydligare delar föreligger naturligtvis en mångfald af olikartade praktiskt-geologiska uppgifter, om än ingen af den omfattning och trängande art som utredningen af norrbottensmalmerna.

Beträffande vissa grupper af dessa geotekniska spörsmål vill jag ej i detta sammanhang föreslå några särskilda åtgärder från Riksdagens sida, dels emedan, som jag ofvan visat, inventeringssynpunkten ej väl låter

sig anbringas på dem, dels af den grund att Sveriges geologiska undersökning redan har flera af dessa uppgifter under arbete. Hvad sålunda stenindustrien beträffar, skola enligt planen för Sveriges geologiska undersöknings verksamhet de olika grupperna af tekniskt användbara stenarter, graniter, marmor, täljsten m. m., monografiskt beskrivas, ett arbete, hvars fullständiga genomförande dock kommer att kräfvat betydande tid. Redan inom de närmaste månaderna kommer en rikt illustrerad sammanfattande framställning rörande landets hela stenindustri att af Sveriges geologiska undersökning publiceras, och denna publikation skall genom jordbruksdepartementets försorg i utlandet distribueras till ett antal af 2,000 exemplar för befordrande af den svenska stenexportens utveckling.

En annan fråga af stor nationalekonomisk betydelse, som inom kort kommer att behandlas i Sveriges geologiska undersöknings publikationer, är tillgodogörandet af landets väldiga tillgångar på bituminösa skiffrar. Sedan flera år ha på enskildt initiativ omfattande vetenskapliga utredningar rörande dessa förekomster fortgått, och tack vare intressenternas tillmötesgående har Sveriges geologiska undersökning blifvit satt i tillfälle att publicera resultatet af dessa undersökningar.

Beträffande dessa nu antydda stenindustriella och kemiskt-tekniska utredningar har jag för tillfället intet anslagsyrkande. Men det föreligger några andra uppgifter af den omfattning och brådskande art, att de ej med anlåtande af endast Sveriges geologiska undersöknings årsanslag kunna behandlas med önskelig snabbhet. Rörande dessa vill jag därför vördsamt påkalla statsutskottets uppmärksamhet.

Det gäller till en början en undersökning af malmförekomster och tekniskt användbara stenarter kring den planerade inlandsbanan. I betraktande af den omläggning af alla ekonomiska värden, som kommer att äga rum i de trakter, där denna stora längdbana drages fram, anser jag det vara förenadt med ett betydande statsintresse att föranställa en utredning af dessa fyndigheter. Detta är dess mer angeläget, som under diskussionen af banans ekonomiska bärighet dessa förekomster i vissa fall blifvit till sitt värde öfverskattade, liksom de, sedan banan en gång är beslutad, säkerligen bli föremål för omfattande spekulation, på hvilket allt en af staten företagen undersökning skulle verka hälsosamt dämpande.

De här ifrågakvarande förekomsterna äro järnmalm, magnesit m. m. i Kvikkjokksfjällen, det lappländsk-jämtländska silurområdets kalkstenar och skiffrar, kopparmalmsanledningarna m. m. i sydvästra Jämtland och

nordvästra Härjedalen, m. fl. smärre fyndigheter. Den förstnämnda gruppen skulle omhändertagas af norrbottenskommissionen, i den händelse en sådan kommer till stånd, men jag har anfört den äfven här för det fall, att endast inlandsbanans förekomster skulle bli föremål för undersökning.

Nästa uppgift skulle blifva en pröfning af den af dr. Carlheim-Gyllensköld utarbetade, förfinade magnetometriska metodens användbarhet i mellersta Sveriges malmtrakter. En omfattande plan för en systematisk magnetometrisk undersökning af Bergslagen har tillställts mig af bergmästaren Dahlblom, och har jag med anledning häraf rådgjort med prof. W. Petersson och dr. Carlheim-Gyllensköld. Såsom resultat af denna öfverläggning framgår, att en systematisk magnetisk undersökning af mellersta Sveriges malmtrakter skulle erbjuda synnerligen stor praktisk betydelse. Innan en sådan hela Bergslagen omfattande magnetisk undersökning beslutas och igångsättes, bör dock företaget försöksvis pröfvas inom ett mindre område, där samtidigt en geognostisk detaljutredning företages.

Den sista uppgift, på hvilken jag vill fästa utskottets uppmärksamhet, är en utredning af stenkolstillgångarna i Skåne. Detta ärende förevar vid 1900 års riksdag, ehuruval de då ifrågasatta djupborrningarna ej kommo till utförande.

Behovvet af en utredning, huruvida brytvärda stenkolsflötser och saltlager förefinnas under kritlagren i Skåne, är nu snarast ännu mer trängande än hvad fallet var 1900, men en omständighet har mellankommit, som manar till försiktighet vid planerandet af djupborrningar, hvilkas kostnad går lös på hundratusental kronor.

Invid Köpenhamn har under prof. Ussings ledning nedslagits ett borrhål, hvilket (enligt uppgift af 28 januari 1907) nedträngt till 800 m. djup utan att kritformationens botten ännu blifvit nådd. Då de geologiska förhållandena vid Köpenhamn kunna förmodas ganska väl motsvara de i sydvästra Skåne rådande, torde det vara lämpligt att afvakta den danska borrhningens afslutning, innan borrhningar inom de skånska kritområdena planeras. Men under tiden bör ett viktigt förarbete utföras i Skåne, nämligen utarbetandet af en fullt tidsenlig beskrifning öfver det område i nordvästra Skåne, där kolbrytning nu sker. Sådana monografier öfver den skånska kolförande formationen hafva publicerats af Sveriges geologiska undersökning 1872 och 1887. Den sistnämnda beskrifningen är emellertid oafslutad, och under de tjugu år, som sedan dess

offentliggörande förflutit, har det hopat sig ett omfattande, men ännu oarbetadt material af fältiakttagelser, erfarenheter under brytningen, djupborrningar m. m., hvilket allt, om det blefve sammanfattadt, skulle ge en fyllig och tidsenlig bild af den skånska kolbrytningen.

Helt nyligen har geologen Erdmann — vår förnämste kännare af den skånska kolförande formationen och författare till de tidigare beskrifningarna öfver densamma — på anmodan af mig företagit en approximativ beräkning af den brytvärda kolmängden inom kolfälten i nordvästra Skåne. Såsom ett minimalt har han angifvit en kolmängd af 65 mill. ton, d. v. s. en kvantitet, som med den nuvarande brytningen (322,384 ton 1905) skulle räcka omkring 200 år. En mer detaljerad utredning skulle sannolikt ge ett betydligt högre tal, och en noggrann kännedom af kolmängden i nordvästra Skåne är tydligtvis af synnerligen stort praktiskt intresse. Den beskrifning af den skånska kolförande formationen, som jag nu planerar, borde omfatta ej endast en redogörelse för kolens förekomst och mängd, utan äfven en utredning af kolens, kolskiffrarnas och de med dessa förbundna lerornas tekniska egenskaper, deras nutida användning m. m. Den skulle också sammanfatta alla iakttagelser, borrningar o. s. v., som kunna belysa kollagrens sannolika utbredning under kritan i södra Skåne samt vid Engelholm och Båstad. På detta sätt skulle man vinna de säkraste förutsättningar för att planera större, mer dyrbara djupborrningar.

De praktiskt-geologiska arbeten, hvilka jag ofvan föreslagit, äro — förutom den stora norrbottensundersökningen — en utredning rörande malmförekomster och tekniskt användbara stenarter kring inlandsbanan, påbörjandet af en detaljerad geognostisk undersökning af vissa mindre kända delar af mellersta Sveriges bergslag och i samband härmed anställande af förberedande försök rörande en magnetisk undersökning af Bergslagens malmtrakter samt utarbetandet af en tidsenlig beskrifning öfver Skånes kolförande formation.

För behandlingen af dessa uppgifter äro inga speciella, tillfälliga anordningar af nöden, utan kunna de lämpligen anförtros åt Sveriges geologiska undersökning, som bland sina geologer räknar den främste kännaren af Skånes kolförande formation och som numera äfven för malmgeologiska arbeten kan disponera sakkunnig arbetskraft.

Såsom af nedanstående tablå framgår, har jag beräknat, att behandlingen af de tre nämnda uppgifterna skall draga en kostnad af 24,000

kr. med tillägg af ytterligare 5,000 kr., i den händelse äfven förekomsterna i Kvikkjokksfjällen skola ingå i planen för inlandsbaneundersökningen:

Undersökning af Inlandsbanans malmförekomster m. m.	6,000 ev. 11,000 kr.
Magnetiska och geologiska undersökningar i Bergslagen	5,000
Utarbetande af beskrifning öfver Skånes kol- förande formation	13,000
	Summa 24,000 ev. 29,000 kr.»

Hvad först beträffar grefve Douglas' motion i hvad den afser djupborrningar för utredning angående mängden af i Sverige förekommande malmer och andra mineralier än stenkol, har utskottet visserligen velat gifva sitt erkännande åt den storslagna tanke, som ligger till grund för motionärens förslag. Utskottet finner emellertid detta förslag vara alltför omfattande för att kunna bringas till utförande. Dess räckvidd i afseende å tid och kostnader synes vara nästan oöfverskådlig. På sätt chefen för Sveriges geologiska undersökning antydt, torde vara erforderligt, att arbetet koncentreras på de grupper af fyndigheter, hvilka mer än de öfriga kräfva en snar utredning. I sådant afseende har utskottet föreställt sig, att man lämpligen borde inskränka sig till företagande af en undersökning angående malmförekomster och tekniskt användbara stenarter i de trakter, den i kungl. proposition n:r 162 och utskottets utlåtande n:r 149 omförmälda så kallade inlandsbanan skulle komma att genomlöpa. Härvid skulle äfven någon del af den i herrar Montgomerys och Berggrens motioner åsyftade undersökningen af järnmalmsfyndigheter komma till stånd; och hvad dessa motioner i öfrigt vidkommer, torde de förutsättningar, under hvilka de blifvit väckta, hafva förfallit, sedan Riksdagen antagit den föreslagna öfverenskommelsen mellan svenska staten, å ena, samt Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag, Aktiebolaget Gellivare malmfält och trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, å andra sidan, angående viss grufegendom m. m.

*Utskottets
yttrande.*

Den af utskottet nu förordade utredning har chefen för Sveriges geologiska undersökning beräknat skola draga en kostnad af 11,000 kronor; och anser utskottet detta belopp böra för ändamålet beviljas.

Beträffande grefve Douglas' förslag om djupborrningar för utredning angående befintligheten af stenkol, får utskottet erinra om, att Riksdagen

i skrifvelse den 12 maj 1900 med hänsyn, bland annat, till möjligheten af att anträffa stenkol anhallit, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning, huruvida djupborrningar lämpligen borde företagas i Skåne och sydligaste delen af Halland samt hvilka kostnader sådana borrningar kunde antagas medföra.

Efter det chefen för Sveriges geologiska undersökning häröfver afgifvit infordradt yttrande och jämväl vetenskapsakademien i ärendet sig utlåt, föredrogs detsamma inför Kungl. Maj:t den 11 januari 1901 i samband med regleringen af utgifterna under riksstatens nionde hufvudtitel men föranledde ej till äskande af anslag till de ifrågasatta djupborrningarna, hufvudsakligen af skäl, att de i ärendet hörda sakkunnige stannat i olika meningar beträffande den plats, där borrhål lämpligast borde först och främst anläggas, hvarjämte sannolikheten att vid ifrågavarande jordborrningar påträffa brytvärda stenkol eller andra värdefulla ämnen ansågs vara så ringa, att deras omedelbara företagande icke syntes af omständigheterna påkalladt.

På grund af hvad sålunda förekommit och med afseende å hvad i ofvan åberopade utlåtande anförts rörande pågående djupborrning invid Köpenhamn, anser sig utskottet icke böra förorda det af grefve Douglas föreslagna sökandet efter stenkolsfyndigheter i den utsträckning, han åsyftat. En undersökning och därmed förenad beskrifning af den skånska kolförande formationen synas emellertid önskliga, hvarför utskottet med anledning af berörda motion finner sig böra tillstyrka att för sistnämnda ändamål anvisas ett belopp af 13,000 kronor, hvilket belopp i det anförda utlåtandet uppgifves såsom för ändamålet tillräckligt.

Vidkommande slutligen herr Lindhagens ofvan omförmälda motion, torde densamma, då den däri föreslagna undersökningen afser utrönande af malmkvantiteten inom aktiebolagen Luossavaara—Kiirunavaara och Gellivare malmfälts utmål, men hithörande angelägenheter genom ofvan åberopade öfverenskommelse blifvit ordnade, icke under sådana förhållanden gifva anledning till någon åtgärd från Riksdagens sida.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt får utskottet hemställa,

- 1:o) att Riksdagen, med anledning af herrar grefve Douglas', Montgomerys och Berggrens ifrågavarande motioner, må på extra stat för år 1908 bevilja
 - a) till utredning rörande malmförekomster och tekniskt användbara bergarter kring den ifrågasatta

så kallade inlandsbanan ett belopp af 11,000 kronor; och

b) till undersökning om beskrifning af Skånes kolförande formation 13,000 kronor,

eller tillsammans 24,000 kronor att för dessa ändamål ställas till disposition af Sveriges geologiska undersökning; samt

2:o) att herr Lindhagens ofvannämnda motion icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 23 maj 1907.

På statsutskottets vägnar:

HUGO TAMM.